

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 augusztus Próza

Kovács Péter: Pilinszky kutyája

Ez a történet a nehéz életű Buksié, pontosabban első Buksié. Pilinszky Czjek Évának 1963 januárjában írt levelében említi a kutyáját, aki igazából az enyém volt. *„Az idei tél meglehetősen nehéz. Életemben először nekem kell megraknom a kályhát, fölhordani a fát a pincéből. Házi gondok! Ezen kívül még egy öreg kis tacskót is magamhoz vettem (13 éves); asztmatikus, szomorú, makacs kutyuska, de kedves barát!”* Buksi 1958 nyarán került hozzám, s miután négy évvel később kényszerűen megváltam tőle, legközelebb csak Fehérvárott, és jó két évtized múltán szereztünk Mártával magunknak kutyát. Most éppen negyedik Buksival élünk itt együtt.

Elnézem a régi, talán '53-ból vagy '54-ből származó kedves fényképet Pilinszkyvel, Márkus Annával – első feleségével – és Mukival, Anna dakszlijával. Akkor még nemigen ismertük a *tacskó* kifejezést. A hosszúra nőtt, nagy fülű, földszintes kutyusok, a dakszlik közül nekem is Muki volt az első közeli ismerősöm.

Még korábban sokat játszottam a Molnár utcai szomszédunk, a gimnazista Lovai Erzsike Csitri nevű foxijával. A földre pattintott és magasra ugró teniszlabdát akrobatikus ügyességgel tudta a levegőből megkaparintani, a megköpködött, nagy lendülettel messze dobott kavicsot pedig szinte röptében kapta el, s hozta a lábához vissza lelkes rohanással, várva a játék folytatását. Csitri aztán egyszer elveszett. Egy esti sétán a sötétben tűnt el, valahol a Duna-parton. Erzsike napokig mindenfelé kereste a környéken, s mamájával még aztán is sokáig várták, hátha föltűnik valahol, hátha hazatalál, de hiába. Csitri nekem is hiányzott, leginkább persze egy saját kutyust szerettem volna, de éreztem, hogy ezt otthon még csak említeni is lehetetlen. Egyszer mégis majdnem sikerült. Kisfiú voltam még, talán a harmadik elemet fejeztem be a pesti piaristák iskolájában. Egy nyári délután, valahol az utca végén, a Dunába zuhant Erzsébet híd közelében meredező romos falak közül kis fekete kutya keveredett hozzám. Már nem emlékszem, én hívtam-e a csapzott, sovány jószágot, vagy csak úgy, magától eredt a nyomomba. Otthon – számítottam is rá – azonnali és heves tiltakozás fogadott. Nagymamában, aki az ajtót nyitotta, egy pillanatra sem merült föl, hogy mérlegelhetné, *hátha nem is olyan baj itt ez a kis lény?* A nevesincs kutyussal az előszobában álltunk, mindketten furcsa zavarban. Nagymama nem érvelt, nem vitatkozott, foglalkozni sem kívánt a problémával. Tanácstalanul néztem rá. Éreztem, semmi okosat nem tudok szólani. A kutya bizonytalan idegenként álldogált mellettem. A farkát se próbálta csóválni. Előbb értette, mint én, hogy nem maradhat, még ideiglenesen sem ezen a helyen. Még akkor sem mozdultunk, amikor nagymama otthagya minket a konyhába fordult. Sígni se tudtam, meg hát mit csináljak. Tegyem ki a gangra? Azt éreztem, hogy megfogni, a lépcsőn levinni és kirakni az utcára, na, ezt egyszerűen nem tudom megtenni! Meg mi is lenne akkor? Mit tehetnék, ha megint utánam óvakodna föl, a második emeletre? Aztán valaki mégis segített. Mária jött meg éppen, nagymama fiatalabbik testvére, aki szombat délutánonként egy-egy vajat, kevéske felvágottat hozott ajándékkul a nagy családnak, amire máskor nálunk soha sem telt. A Lovai nénitől, a kis Erzsike mamájától kért pórázon a Petőfi Sándor utcai lakáshoz vezettem a kutyát. Ott Mária – mintha csak mindennapi gyakorlata

lenne – kádba rakta, megfűrösztötte és enni adott neki. Most menj haza – mondta –, majd holnap meglátjuk. Másnap, hogy izgatottan odaszaladtam, már sehol sem volt a kutyus. Reggel Mári sétálni vitte, s a Szervita téren mindjárt megtetszett valakinek, ő pedig odaadta az ismeretlennek.

1958 nyarán a budai Várban dolgoztam ásatási munkásként. Délutánonként hazafelé a Vár aljától induló kishajóval utaztam a Vigadó térig, onnan gyalogosan sétáltam hazáig. Egyik alkalommal a téren három-négy ide-oda guruló dakikölyökre figyeltem föl. Előbb csak távolabbról álltam meg őket nézegetni, aztán a közelebbi pad szélére ülve csodáltam, ahogy a kutyamama aggódalmas figyelemmel igyekezett egy-egy meszszebbre csámborgó kicsinyét visszaterelni a többiekhez. Már jó félórája üldögélhettem ott, amikor a kutyusok gazdája hirtelen csak megkérdezte: *Tetszenek? – Hát...* – mondtam inkább csak udvariasságból. Valahogy nem vágytam társalogni ezzel az ötven körüli, külsőre furcsa, barátságatlan kinézetű emberrel, akit leginkább alkoholistának gondoltam. Ő azonban folytatta: *Ha akarja, adok én magának egyet.* Elbámultam, alig jött ki a bizonytalan, inkább kérdő, mint beleegyező *igen* a számon, anynyira hihetetlen volt a dolog. – *Na, jöjjön velem! Itt lakom közel, a Semmelweisben* – mondta, miközben valahogy egyetlen mozdulattal összefogta a guruló jószágokat, berakta őket egy kosárba, aztán az anyjuk nyakára csatolta a pórázt, s már indult is. Félszeg zavarban léptem a nyomába. Aggasztott a furcsa hirtelenség, tartottam tőle, hogy valójában mit is akarhat ez az ismeretlen. Meg nem is értettem, ha már, akkor miért nem itt adja nekem akármelyiket a kölykök közül. Kérdezhettem volna, de a megszólalás valahogy nem akaródzott. Némán követtem, s ő sem szólt semmit végig az utcákon. Magamban közben egyre kifogást kerestem, hogy mégis, mit mondhatnék, miért nem tudok most vele menni, de sehogy sem sikerült kitalálnom semmit. A Puskin mozi házába mentünk be. A lakás a földszinten, a sötét lépcsőházból nyílt. Ahogy beléptünk, egy újabb kutya jött ugatva elénk. A szőre sima volt és vörös, mint a kicsiké. Föltűnően hosszú volt, a háta mulatságosan széles, akár egy aprónak született muraközi lóé. – *Kuss! Hát ő a Buksi.* Mióta elindultunk a Duna-partról, ezek voltak az első szavak, amiket a férfi kiejtett. – *Ő az apjuk. Adok pórázt is hozzá.* Nem kérdezte, tényleg akarom, szeretném-e ezt a kutyát? Én pedig óvatosan csak annyit kérdeztem – azt is, lehet, már kezemben a pórázzal, kifelé, az ajtónál –, hogy *hány éves?* – *Ez? Tíz. Ha szüksége van a papírjaira, nézzen be valamelyik nap. Most nem tudom megkeresni.* Elköszöntünk egymástól. Zavartan jöttem kifelé a kapualjából, ki a ragyogó napsütésbe. Nem értettem, ami velem, meg a kutyával történt, hogy egyáltalán hogyan lehet, hogy most itt vagyunk egymással összekötve. Egyedül abban voltam biztos, hogy soha többé nem akarok ide visszajönni, hogy semmiféle papírokra nem vagyok kíváncsi, amiket ettől az embertől kéne megkapni, s egyáltalán: látni sem szeretném többet ezt az embert, se a lakását! Fogtam a szíjat, és lassan hazafelé irányítottam a kutyust. Csak jóval később emlékeztem, és visszafelé gondolva csodálkoztam, hogy Buksi azonnal, minden ellenkezés nélkül jött velem. Mintha semmi sem kötötte volna a régi gazdájához, ezután sem, hosszú sétáinkon soha nem irányította többé lépteit a Semmelweis utca felé.

Kicsit tartottam tőle, mi lesz otthon? Csöngetésemre anyám nyitott ajtót. Látható, érezhető meghökkenéssel kérdezte: – *Hát ez mi?* – *Az én kutyám.* A látvány váratlansága és a kimondott szavak félreérthetlensége az első pillanatban lefegyverezte. Hiába, belőle hiányzott nagymama makacs szilárdsága, amellyel jellemének minden lágyága ellenére ragaszkodni tudott saját igenjei és nemjei véglegességéhez. Édesanya soha nem akart volna se kutyával, se macskával, egyáltalán semmilyen állattal semmilyen kapcsolatba kerülni, ennek lehetősége sem jutott eddig a pillanatig az eszébe. Amikor ajtót nyitott, a hihetetlen tört be az életébe, s ezzel nem tudott mit kezdeni. Buksi előbb várakozón a farkát csóválta, s ahogy a pórázzal elengedtem, minden óvatosság nélkül beszaladt a lakásba. Fölmérte az új helyet, azonnal tudta, hogy ezután itt kell élnie. A családból először Consolatával találkozott, a rendek

feloszlata óta nálunk lakó kedvesnővérrel, aki ugyan csodálkozott, de mindjárt nyugtatni kezdte láthatólag tökéletes zavarban álldogáló anyámat: – *Ne tessék aggódni! Majd csak megleszünk!* Nagymama szegény ekkor már kórházban volt. Amikor édesanyával beszámoltunk neki Buksiról, szelíd rosszállással kérdezte: – *És te megengedted? – Mit tehettek volna?* – mondta neki anyám, miközben én kicsit szégyenlős mosollyal megfogtam nagymama kezét, és finoman megszorítottam. Édesanya azután továbbra is ebben a „megengedő” viszonyban maradt a kutyával. Igazából nem tudott vele mit kezdeni, talán még meg se simogatta soha, de nem haragudott rá. Soha sem feledkezett meg, hogy gondoljon rá, van-e vize, tányérjában kosztja; sokszor hallhattam tőle későn hazaérkezve: – *Fiam, már megint hol voltál? Szegény Buksi reggel óta nem volt az utcán!* Buksi pedig hamar kiismerte magát nemcsak a lakásban, hanem a családban is. Pontosan fölmérte, kinél mire számíthat. A „gazda” ugyan én voltam, a kutyus már első este a díványom alatt talált magának éjszakára fekvőhelyet, a „legfontosabb” személynek azonban édesapát tekintette, ő volt az, akinek föltétlen engedelmességgel tartozott. Napközben nagyon szeretett az egyik széles fotójben aluszkálni, de elég volt a lépcsőházból meghallania édesapa lépteit, máris leugrott onnan, tudta, hogy ő nem örülne, ha ott találná. Nem volt túl boldog, ha a sétához kisiskolás Áron öcsém csatolta nyakára a pórázt. Igazából már azt nehezményezte, hogy ez a gyerek is parancsoljon neki. Meg aztán tudta, hogy szaladgálás és játék mellett kiszámíthatatlan dolgok történhetnek vele! Áronka nagyon szerette, de még jobban szerette „produkáltatni” – különösen a barátai előtt – a kutyát, amire, bizony, néha csak erőszakkal lehetett rávenni, mint például ügyes, gyors tempózásra kifelé a Dunából, ahová előbb nagy lendülettel belökték. Kiseri, a húgom az első pillanattól fintorogva fogadta. Egyetlenként kifejezetten tartózkodott attól, hogy egyáltalán hozzáérjen a kutyához, vagy az őhöz. Ezt Buksi felismerte, s mi tagadás, ő sem tüntette ki valami tisztelő szeretettel Erikát, igyekezett előle kitérni, kerülni a vele való találkozást. Jancsi, aki általában félt a kutyáktól, talán éppen Mukira emlékezve már első este barátságába fogadta Buksit. Nem vitte sétálni, de szívesen szólt hozzá, sőt „beszélgetett” vele. A kutya ilyenkor – ha nem is felelgetett – komoly figyelemmel hallgatta. Jancsi volt az, aki a legtöbbször lepte meg apró figyelmességekkel, egy-egy kávéba mártott kockacukorral, néha még mignonnal is. Az első este merült föl a vacsoraasztalnál tárgyalva a kutyatartás gondjait, hogy mi lesz az ebadóval? Nem emlékszem pontosan, de néhány száz forintról lehetett szó, amit évente egyszer kellett megfizetni. Jancsi azonnal jelezte, hogy ennek a terhét magára vállalja.

Buksi gyorsan „beépült” a családba. Otthonosan élt, mozgott nemcsak a Molnár utcában, hanem Máriéknál, a Petőfi Sándor utcai lakásban is. Nemegyszer jött velünk vendégségbe barátokhoz, s viselkedése miatt soha sem kellett röstelkednünk. Néha elkísért az egyetemre is. Így találkozott Zádor Anna professzorral. – *Gyere ide, kedves, én vagyok az igazi kutyaszag* – mondta, miközben szakszerűen vakargatta a fültövénel. Amíg valamelyik előadást kellett hallgatnom, Buksi Fülep professzor úr többnyire üres szobájában pihent az öblös fotelben. (Fülep Lajos egyszer egy héten jött csak be az egyetemre.) Mártával, évfolyamtársammal, későbbi feleségemmel is gyorsan megbarátkozott. Ő Kispestről járt be, s télen a hosszú villamosúton eléggé átfagyott lábait Buksi híresen széles hátán melegítette, amit a kutyus készséges türelemmel tűrt.

1962 tavaszán Mártával utolsó félévünket töltöttük az egyetemen. Nyárra terveztük az esküvőnket, s utána Székesfehérvárról készültünk letelepedni. Húgom, Kiseri is nyári esküvőre készült. Édesanyáék úgy döntöttek, hogy összeköltöznek a nagynénikkel, Máriával és Bébikével a Petőfi Sándor utcában, így a Molnár utcai lakás Kiseriéké lehet, a vőlegény, Jaksi és szüleinek apró Izabella utcai lakását pedig – végre, negyvenéves korára, egyedül! – Jancsi kaphatja meg. A terv szép volt, de a megvalósítás nem egyszerű, a jogi dolgok is nehezen rendeződtek. A Molnár utcában korán megkezdődtek a szükséges átalakítások-fölújítások. Én és Buksi hamarosan útban voltunk. Buksi így ideiglenesen Kispestre került, Márta szüleihez, én

pedig utolsó vizsgáimra készülve, Máriékhoz mentem. Jancsika már egy évvel korábban, a legidősebb nővér, Tete halála után az ott megüresedő udvari szobába költözött, s most néhány hónapra ezt osztotta meg velem.

Buksit az 52-es villamoson Mártával szállítottuk Kispestre. Ilonka néni, Márta édesanyja nem igazán örült neki. Azt hiszem, ő sem sok kutyussal találkozott még ilyen közéről. Igazából persze, kedves volt hozzá, mindjárt keresett neki egy rossz bundát is, amit leterített az előszobában. Csak azt felejtette el, hogy megmondja Buksinak, *ez a kutya helye*. Szegény kutya (és szegény Kovalovszky család!) egész éjjel jött-ment, kereste a helyét, nem tudta, hova legyen? Miklós bácsival gyorsan megbarátkoztak. Nem tekintette igazi „falkavezérnek”, de annál inkább ragaszkodott hozzá. Valahogyan őt tekintette itt a „biztos pontnak”. Ha egy-egy reggel Miklós készülődött elmenni, kétségbeesetten „vigyázott rá”, el nem maradt mellőle. Ő pedig maradt a kutyus kedvéért, inkább lemondott eredeti szándékáról. Ha mégis muszáj volt menni, hát egy kockacukrot dobott messze a szobába, aminek Buksi akkor sem tudott ellenállni, ha tudta, hogy a „gazda” közben megszökik előle. Még szerencse, hogy a Nyelvtudományi Intézet munkatársainak hetente csak két napon kellett mindenképpen bemenniük a hivatalba.

Nyár végére minden esküvő és költözés lebonyolódott. Fehérvári albérleti szobánkba azonban – Mártával együtt hiába magyaráztuk, hogy milyen csendes, jó kutyusról van szó – a főbérletk tiltakozására Buksit nem hozhattuk magunkkal. Így került végre is az Izabella utcába, s lett Pilinszky kutyája.

Az Izabella utcában Pilinszkynek hát végre önálló lakása lett, Buksi kutya pedig (végre!) a maga ura! Legújabb otthonában a legkevesebb tétovázás nélkül vette át az irányítást. Jancsival ismerték egymást, s Buksi pontosan tudta, hogy mire számíthat. Napközben a dolgozó- (és egyben fogadó-) szobában, a kályha közeli, alacsony kis fotelban tartózkodott. Igencsak rossz néven tudta venni, ha egy érkező vendég szeretett volna odaülni. Jancsika különféle praktikákat próbált végig, hogy alkalmanként rávegye helyének átadására. Leginkább egy jó csont följajnlása volt alkalmas erre, amit azért legjobban mégiscsak a konyhában lehetett elfogyasztani. Sajnos azonban a félelmes erejű fogak roppant rövid idő alatt végeztek a munkával, s Buksi úr már újra ott állt méltatlankodva, hangosan kifogásolva helyének bitorlását. Szilágyi Juli – textilművész – egyszer komoly ajándékkal állított be. Ismerős hentesét kérte, hogy adjon neki egy olyan csontot, amit egyetlen kutya sem bír megenni! A rózsaszínű szalaggal átkötött hatalmas „örök” csontot személyesen nyújtotta át Buksinak, aki azonnal elvonult vele a konyhába. Egy ideig figyelték Jancsival, a kutyus hogyan mérlegelte, forgatta a jelentős darabot, fogta szorosán „marokra” két mancsával, aztán magára hagyták. El is feledkeztek róla, de alig egy óra múlva Buksi néhány vakkantással jelezte, hogy szeretne a szobába visszatérni. – *Nahát, ugye mégis föladtad? Hiába, ami nem megy, az nem megy* – szólt hozzá Julika, s Jancsival mindjárt kiléptek a konyhába, megnézni, sikerült-e legalább valamit lefaragni a csontból? A konyha azonban üres volt. Hiába néztek az asztal, a kredenc alá, a csontnak nyoma sem volt. Buksika kemény, szorgos munkával felőrölte. Esténként a belső szobában, Pilinszky ágya mellett, saját, még a Molnár utcából hozott vastag, tömött párnáján és jól betakarva tért nyugovóra. Éjszaka azonban – tán álmodott ilyenkor – időnként forgolódva persze, kitakarózkodott. Azonnal ébresztette Pilinszkyt, aki néha próbálkozott volna tovább aludni, de Buksi nem nyugodott, amíg ismét be nem takarta. Hajnalban – panasolta Jancsika – még a téli „vad hidegekben” is sétálni kellett vele menni. Jancsika – Pilinszky – kutyájának híre lett. Közös barátoktól hallottam nevetve emlegetni, esténként mennyire siet haza, hogy időben enni adjon neki és sétálni vigye. Alig egy esztendeje laktak így együtt, amikor Pilinszky – Jean Roussetot meghívására – hosszabb időre Párizsba készült utazni. Az elutazás előtti napokban Mártával a szobrász Ferenczy Béni vendégei voltunk, aki – mint ismeretes – egy szélütés következtében

elveszítette beszédképességét. Amikor szóba jött Jancsi párizsi útja, Béni bácsi izgatott lett. – *Igeen?* – és rám nézett – *Dee? Na!* – mondta. Nem értettük. Aztán ép bal kezével lerajzolt egy kutyát és ragyogó kék szemével rám nézve megismételte: – *Na? Igen, ez probléma volt, de addigra már megoldódott.* Az utazás idejére Pilinszky barátai, Erdély Miklós és felesége, Szenes Zsuzsi fogadták Buksit magukhoz. Az Izabella utcából hosszú villamosozással és gyalogosan én szállítottam Buksit – aki nagyon élvezte a kirándulást – a Virágárokig, ahol elbúcsúztam tőle, de ígértem, ha Jancsika visszajön Párizsból, rögtön érte megyek. Nem volt boldog, de megértette, és akkor még én is tartottam szavamat.

Pilinszky nővérének, édesanyámnak az első Párizsból címzett levele 1963. június 10-én kelt. „*Édeseim – írja a végén –, nagyon hiányoztok, Buksikát is sokszor üdvözlöm. (...) Jancsi*” Augusztusban, már Budapestről ír újonnan megismert párizsi barátjának, Bartócz Ágnesnek: „*Nővérem és a kutyám már nagyon vártak, bár szegénykét valószínűleg el kell ajándékozzom.*” Az év végén aztán – tekintve, hogy Mártával mi még mindig csak albérlők voltunk – Buksi Pilinszkynek fiatalkori, még Balatonkeneséről ismert barátjához, Kardos Bélához került. Kardosék rákosligeti kertés házában az ötvenes évek elején néhány hetet édesanyjával Pilinszky is eltöltött, s úgy gondolta, Buksinak is jó helye lesz ott. Az igazság az, hogy nem tudjuk, hogyan alakult szegény kutya további sorsa. Tehetetlen voltam, mégis rossz volt – s ha rá gondolok, ma is rossz – a lelkiismeretem. Végül is Buksit becsaptam, minden hír nélkül eltűntem az életéből! Rákosligeten nem látogattuk meg, sem mi Mártával, se Jancsi. Meséltük Buksi régi barátainak, hogy „nem szeretjük volna újra és újra megzavarni”, valójában a bátorság hiányzott belőlünk, hogy még egyszer eléje álljunk. Fehérvárott '65 karácsonyára jutottunk önálló lakáshoz, s mire belaktuk, elrendezkedtünk benne, Buksika már nem élt. Megfeledkezni mi sem, Pilinszky sem tudott róla. Az Akadémia Kézirattárában őrzött levelei végén nemegyszer találkozunk aláírása, *Jancsi* mellett egy dakszli kedves figurájával is. Egyik utolsó, édesanyámnak 1975. június 19-én Párizsból írt levelének végére, az utóirat fölé tréfás rajzot készített a Hajós utca lakóiról. Jobbra, a fotelben ülő Bébike lábánál látható tacszó kutyus képéhez zárójeles föliratot illesztett: „*Buksi szelleme*”.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Kovács Péter: Érvényes (Váli Dezső)** Nem egyszerű mostanában, az ezredforduló utáni években tájékozódni a...
2. **Kovács Péter: Bizonyos bizonytalanság (Gerhes Gáborról)** Engedelmes fajta vagyok: amikor – még valamikor régen – a...
3. **Kovács Péter: Barabás Márton dicsérete** Februárban megszokott kíváncsisággal lapoztam a Mozgóba: idén kivel indítja képzőművészeti...
4. **Kovács Péter: Abszurd (Böröcz Andrásról)** Kürti Emese rovatában idén tíz művészt mutatott be, többnyire közvetlen...
5. **Kovács Péter: Művészet és valóság (Lakner Antalról)** „Ez egy művészeti szabadságharc, amelynek politikai tétjei vannak” – Kürti...

Cimkék: **Kovács Péter**